

This study gives information about the crises in the family and discusses social work intervention.

Key Words: family crisis, crisis intervention, social work intervention

AİLEDE KRİZLER VE SOSYAL HİZMET

Crises in the Family and Social Work

Filiz Demiröz

Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi

ÖZET

Aile içi ve dışındaki olaylar ailede krize neden olurlar. Bunlar: Aileye bir bireyin katılımı/yitirilmesi, demoralizasyon, ailedeki bir üyenin yitirilmesi/ katılmasına ek olarak moral çöküntü ve statü kaybıdır. Bazen aileler bu krizlerde yetersiz kalmakta, profesyonel desteğe ve müdahaleye gerek duymaktadırlar. Bu çalışma ailedeki krizler hakkında bilgi vermekte ve sosyal hizmet müdahalesini tartışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: ailede kriz, krize müdahale, sosyal hizmet müdahalesi

SUMMARY

Inner family and outside family events cause crisis in the family. They are: accession to loss of membership; demoralization; in addition to accession or loss, demoralization and loss of status. Sometimes families are insufficient in cases of these crisis and they need professional support and intervention.

GİRİŞ

Yüzyıllardan beri insan yaşamında ailenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Aile, anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük birimi olarak tanımlanır. Ancak aile kavramının tanımlanması ve farklı ölçütlere göre sınıflanmasına ilişkin çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.

Aile üyelerinin gereksinimlerini baz alan yaklaşımların yanı sıra aileyi yapısal olarak ele alan ve bir kurum olarak tanımlayan, kültürel öğelere yer veren, sosyal bir sistem olarak ele alan yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu tanımlamalar genellikle psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikolojide kullanılmaktadır. Hangi görüşler temel alınırsa alınsın aile kuruluşundan sonlanmasına kadar, toplumsal her olayın içinde yer alır. Bu olaylardan etkilenir ve etkiler.

Aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel toplumsal bir birim olarak tanımlanabilir (Ünalın 1998:51).

Tanımda da belirtildiği gibi ailenin içinde bulunduğu topluma ve üyelerine karşı yerine getirmek zorunda olduğu bazı işlevler vardır. Ackerman bu işlevleri ekonomik, bi-

yolojik, sosyal, psikolojik olmak üzere genel başlıklar altında toplamış ve tanımlamıştır (Aktaran: Bulut1993:3-4). Ailenin işlevleri kendinden beklenen düzeyde yerine getirememesi ailenin sağlıksızlığını ortaya koymaktadır. Ailenin sağlıklı ya da sağlıksız olması sosyo-ekonomik özelliklere, toplumdaki hizmet ve olanaklara, aile üyelerinin özelliklerine, kişiliklerine, aile içi ilişkilerin dinamik yapısına bağlıdır. Ailenin işlevlerini gerektiği gibi yerine getirememesinde ailelerin karşılaştıkları kriz durumları etkili olabilir. Krizi ailenin normal yaşam süreci içinde karşılaştıkları tüm yetersizlikler ve beklenmedik olayların aile yaşantısını tehdit etmesi olarak tanımlayabiliriz. Aile beklenmedik bir durumla karşılaştığında çözüm arama çabalarına girer. Zaten kendi içinde çözüm üretebilen ailelerde bu durum sorun yaratmaz. Aile o güne kadar karşılaşmadığı ve çözüm üretilmediği bir olayla karşılaşınca yardıma gereksinim duyar.

Sosyal hizmet; insanlara yardım etmeyi amaçlayan, insanların toplumsal işlevselliği ve çevresiyle olan etkileşimini sağlamaya çalışan, bunu yaparken kendine özgü yöntemleri kullanan, bu konuda bilgi ve beceriye sahip bir meslek ve disiplindir. Bu nedenle genellikle insanlar için problem yaratan, insanın işlevselliğini azaltan, yaşamın zenginleşmesini engelleyen ya da kolaylaştıran bireysel ve çevresel faktörlerle ilgilenir. Sosyal hizmet mesleğinin aileye yönelik görev ve müdahaleleri "aile sosyal hizmeti" olarak ifade edilmektedir (Güran,Koşar 1989:170-183). Bu başlık içinde aile üyeleri arasında uyumlu ilişkileri geliştirmek, bağları kuvvetlendirmek, ailenin işlevlerini

yerine getirmesinde yardımcı olmak yer almaktadır.

Ailede kriz, aile içinden ya da dışından olayların kaynaklık etmesiyle, beklenmedik olayların baskısı, normal aile yaşamındaki geçiş dönemleri sırasında ailenin geçirdiği kısa süren ancak ailenin zorlandığı ve çözüm önerileri bulamadığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin başlangıcından bu yana farklı bir içerik kazanan "aile sosyal hizmeti" kriz döneminde aileye yardım edebilecek meslekler arasında yer almaktadır. Ekip çalışması içinde sosyal hizmet uzmanı ailedeki krizin tanımlanmasında ve tedavi edilmesinde yardımcı olmaya çalışır. Bu süreçte kriz tedavisi, sorun çözme, güçlendirme ve aile tedavisinin tekniklerinden yararlanır.

Bu çalışma kapsamında önce ailede kriz durumu tanımlanacak daha sonra krize yol açan olaylar üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise ailedeki krizlerde sosyal hizmet müdahalesi ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Çalışmanın bu alanda emek veren terapist,psikiyatrist, sosyal hizmet uzmanı ve psikoloğlara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.AİLEDE KRİZ

Kriz, değişik olayların kaynaklık etmesiyle, çoğunlukla ani olarak ortaya çıkan, birey üzerinde stres yaratan, ancak bu gerilimi azaltmak ya da ortadan kaldırmak için çözüm yolu bulunamayan bir dengesizlik olarak tanımlanabilir.

Kriz ile ilgili ilk tanımlamaları Lindeman yapmış, kriz durumlarında bireylerin soluk almada düzensizlik, güçsüzlük ve yorgunluk, sindirimle ilgili semptomlar verdiğini belirtmiştir.

Caplan ise kriz ve homeostasis kavramını bütünleştiren ilk kuramcıdır. O'na göre kriz genel olarak dört aşamayı izleyen homeostatik bir denge-sizlik veya zamanla sınırlı bir denge-sizlik periyodudur.

1.aşama krize yol açan gerilimin artması,

2.aşama krizin çözülemediği gerilimin yoğunlaşması,

3.aşama problem çözme becerisinin yetersiz kalması,

4.ve son aşama gerilimi çözmeye yönelik davranışları içerir (Smith 1978;Aktaran:Arıkan 1987:3).

Lydia Rapoport, kriz durumunun bir tehdit, kayıp, meydan okuma olarak algılanabilen bir problem yarattığını ve böylece birbiriyle ilişkili bu üç faktörün (tehlikeli olay, yaşam amaçlarına bir tehdit ve uygun çözüm mekanizmalarıyla cevap vermedeki yetersizlik) bir kriz durumu oluşturduklarını ileri sürmektedir (Rapoport 1971;Aktaran:Turan 1989:5). Görüldüğü gibi kriz yaratan olayların özelliklerinin tanımlanması önemli bir katkıdır.

Hill (1949) ailedeki kriz kavramını bir modelle açıklamaya çalışmıştır. ABCX modeline göre A(stres yaratan olay), B(ailenin krizi karşılama kaynakları) tarafından hafifletilmektedir. Ancak C(ortaya çıkan durumun aile tarafından tanımlanması) X i üretmektedir.

Mc Cubbin ve Patterson (1982)'un çift ABCX' modeli ise Hill'in modeline

kriz sonrası değişkenleri de ekleyerek daha güçlendirmiştir. Bu modele göre Aa'lar stres yaratıcı olaylardır. Bu olaylarla birlikte normal aile yaşamı değişmektedir. Ailenin uyum yapma çabalarından yeni stres kaynakları oluşmaktadır (Bb). Cc'ler ailenin krize tepki verirken gelişen ve güçlenen uyum kaynaklarıdır. Dd'ler ailenin krizi algılamasıdır. Xx'ler ise krizi göstermektedir. Model ailenin ve kaynaklarının ve algılamasının stres yaratıcılarının etkisini ve gerilimini kısmen hafifleteceğini veya tampon olacağını öngörür (Tschan,Johnston ve Wallerstein 1989; Aktaran:Arıkan 1990:26-27).

Gerek aile yaşamındaki değişiklikler, buna bağlı olarak gelişen geçiş dönemleri, gerekse ailede stres yaratan olaylar, ailenin buna uyum sağlayamaması ya da problemlerini çözmede yetersiz kalmaları sonucunda ailede kriz oluşabilmektedir. Krize yol açan olaylara ise bundan sonraki bölümde değinilecektir.

2.AİLEDE KRİZE YOL AÇAN OLAYLAR

Ailede krizin oluşmasına farklı olaylar, ailenin aniden karşılaştığı ve başetmekte zorlandığı güçlükler neden olabilir. Hill'e göre aile krizlerin oluşmasına aile içi ve dışı olayların etkisi olmaktadır ve şu kategorilerde ele alınmaktadır (Hill 1958:139-49;Aktaran:Janzen ve Haris 1986:140-143).

Çizelge1.Ailedeki Krizlerin Sınıflandırılması

<p>Sorunun Kaynağı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aile dışındaki olaylar (örn: felaketler) • Aile içi olaylar
<p>1. Aileye bir üyenin katılımı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evlenme ya da yeniden evlenme • Askerlik vb. nedenlerle ayrılan bireyin geri dönüşü • Doğum ve ebeveynlik • Üvey anne/baba, yeniden evlenmiş bir ailenin kombinasyonu • Koruyucu aile ya da evlat edinme
<p>2. Üyenin yitirilmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ölüm • Hastalık ve yetersizlik nedeni ile hastaneye yatış • Savaş ve iş nedeniyle ayrılık • Çocuğun evden ayrılması • Eşin işsiz kalması
<p>3. Demoralizasyon (moral çöküntüsü)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gelir ya da iş kaybı • Kimlik sorunu • Alkolizm • Suçluluk
<p>4. Demoralizasyon+kayıp\katılma</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gayrimeşru çocuk sahibi olma • Evden ayrılma\askerden kaçma • Ayrılma\boşanma • Hapsedilme • İntihar • Ruh hastalıkları nedeniyle hastaneye yatma
<p>5. Statünün değişmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aniden yoksulluk ya da sağlığın yitimi • Yeni bir yere taşınmak • Kadının statüsü • Normal yaşam dönemlerinin geçirilmesi (yaşam döngüsü)
<p>Her olayın sonucunda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bireysel düzenlemeler, psikolojik ve davranışlar düzeyinde. • Aileye ilişkin düzenlemeler, roller, görevler ve iletişim • Ailenin dış dünya ile ilişkileri

Sınıflamada da görüldüğü gibi, gerek aile içi, gerekse aile dışındaki bazı olayların kaynaklık etmesiyle ailede kriz meydana gelebilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kriz, ailenin ani olaylar karşısında çaresiz kalması, çözüm yolu bulamaması ya da yeni dengeler kuramaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenlerden biri aileye bir üyenin katılımı olabilir. Verilen sınıflamada da görüldüğü gibi doğum olayı ya da evlat edinme yoluyla bir çocuğun aileye katılması, eşlerin o güne kadar sürdürdükleri yaşamı yeniden düzenlemelerini gerektirir. Bazı aileler bu olaya hazırlıklıdır, isteyerek uygun zamanda, olgunlaştıktan sonra ebeveyn olmaya karar verirler. Ancak her ailede aynı durum söz konusu değildir. Anne yaş olarak küçük olabilir, istenmeyen bir gebelik olabilir. Bu durum tek başına ya da diğer etkenlerle birleşerek ailede krize yol açabilir.

Aileye bir üyenin katılmasının yanı sıra bir üyenin yitirilmesi de krize neden olabilir. Örneğin ailede babanın çalışmak üzere başka bir ülkeye gitmesi, ailenin yeni düzenlemeler yapmasını gerekli kılar. Annenin ve çocukların buna uyum yapması beklenir. Ancak babanın rolü ve işlevi aile üyeleri arasında paylaşılamaz ve yürütülemezse ailede kriz meydana gelebilir. Daha önce de belirtildiği gibi her ailede bu tür durumlar kriz yaratmaz, ailenin uyum yeteneği ve kapasitesi burada önem taşır. Bir başka örnek deprem sırasında ailenin geçimini sağlayan çocuğun yitirilmesi, aile üyelerinden biri ya da birkaçının savaş nedeniyle başka bir ülkeye iltica etmeleri de ailede bir üyenin yitirilmesine örnek gösterilebilir.

Aileye bir üyenin katılması ya da yitirilmesi her zaman doğal bazı yollarla ya da toplum tarafından onaylanan biçimde gerçekleşmez. Ailenin moral olarak da çöküşüne neden olacak biçimde oluşabilir. Örneğin, gayri meşru bir çocuk sahibi olmak. Bu durumda aileye yeni bir üye katılmasına karşın, bu olayın kabullenilmesi zor olmaktadır. Stres yaratan kaynakların artması, kültürel değerler ailenin krize girmesine neden olabilmektedir. İntihar, evden kaçma gibi olaylar da bu kapsam içinde yer almaktadır.

Bunların yanı sıra aile içinde alkolik ya da suçlu bir üye olabilir. Aile içi olaylar bu sorunu çıkarabileceği gibi, bu sorunlar da ailenin düzenini bozmakta krize neden olabilmektedir. Ayrıca yeni bir ülkeye mülteci olarak yerleşmek ya da gelişim dönemlerinden örneğin; çocukluktan ergenliğe geçiş, ailedeki yaşam döngüsündeki aşamalar da krize yol açabilir.

Görüldüğü gibi ailede kriz bir ya da birkaç etkene bağlı olarak, çok ani biçimde ya da süreç içinde başlayan ancak bir olayın kaynaklık etmesiyle ortaya çıkabilir. Söz edilen etkenlerden biri ya da birkaçı bir arada olsa bile, aile bazı özelliklere sahip olduğu için duruma uyum sağlayabilir ve krize girmez. Ancak ortaya çıkan sorunla baş etme, çözümlenme konusunda başarısız olan ailede kriz meydana gelebilir. Bu durumda aile yeni bir çıkış noktası aramakta, çaresiz kalmaktadır. Bu nedenle kısa sürmesine karşın ailede oluşan bu acil duruma iyi bir teşhis koymak ve tedavi etmek gerekmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde kriz tedavisi konusunda bilgi verilir.

Çizelge 2. Ailedeki Krizlere Sosyal Hizmet Müdahalesi

Düzey	Müdahalede dikkat edilmesi gereken konular	Danışmanlık işlevi	Eğitim işlevi	Kaynak yönetimi işlevi
Birey/Aile (aileyi birbütün olarak ele almak) Mikro düzey (Bazı yazarlar aileyi mezzo düzeyde ele almaktadır.)	*Karar verme sürecini yönlendirme *Sorunların bilinç düzeyine çıkarılması *Soruna içgörü kazandırma *Engelleyici tutum ve davranışları değiştirme *Sorunun çözümü için motivasyon sağlama *Olumsuz duygulardan arındırma	Muktedir kılıcı (enabler) rolü	Öğretici rolü	Bağlantı kuran\ savunucu rolü
Grup (Kriz durumundaki ailelerden oluşan gruplar) Mezzo düzey	*Grup çalışması aracılığı ile değişme sürecini hızlandırma *Motivasyonu artırma *Yalnız olmadığını anlama *Grup desteği *Paylaşım	Kolaylaştırıcı rolü	Eğitici rolü	Uygun hale getiren\aracı rolü
Toplum Makro düzey	*Krizle yol açan konular hakkında bilinçlendirme *Gerçek gereksinimlerin belirlenmesi *Ailelerin toplumu oluşturduğu düşünülerek kurumsal yapıların toplumun ihtiyaçları konusunda yönlendirilmesi	Planlayıcı rolü	Toplumu bilgilendirici rolü	Harekete geçiren rolü
Sosyal politika Makro düzey	*Aile politikası seçeneklerini insancıl boyutlar çerçevesinde ve gerçek verilerin ışığında yönlendirme *Ailedeki toplumsal düzeyde oluşan krizleri (göç,deprem,savaş,vb.) göz önüne alarak sosyal refah seçenekleri yaratmak			

Kısa süreli tedavi modelinde (brief p. therapy) ise daha çok geçmişte yaşanan duyguların krize neden olduğu üzerinde durulur. Bu modelde bastırılmış duygular tekrar ortaya çıkarılıp tedavi edilmezse, terapi tam anlamıyla gerçekleşmez. Transferans duygular üzerinde durulur. İlgörü kazandırma ve psikolojik destekleme tekniklerinden yararlanır.

Bir diğer model de baskı odaklı tedavi modelidir (stres oriented model). Yakın sevgi objesini kaybetme durumunda öfke, korku, suçluluk, vb. gibi duyguların kontrol edilebilmesi için kişiye yeni rol ve beceriler kazandırılması ve bunun için rol yapma tekniği kullanılması söz konusudur.

Sistem odaklı tedavi modeli ise kişinin dışında aileyi de içine almaktadır. Bireyin çevresi de tedavi kapsamına alınır. Tedaviyi yapan kişinin ailenin desteğini almaya yönelik çalışması başarısını artırır.

Daha önce de belirtildiği gibi krizler çok değişik nedenlerle oluşabilmektedir. Bu nedenle kriz tedavisinde pek çok meslek elemanı yer almaktadır. Örn;psikiyatrist, sosyal hizmet uzmanı(shu) gibi. Her mesleğin ve disiplinin kendine özgü yöntemleri ve

sınırları olmasına karşın özellikle kriz merkezlerinde ve bu nitelikli hizmet veren birimlerde ekip çalışması verimli sonuçlar alınmasına yardımcı olmaktadır. Bunun yanı sıra kriz durumuna neden olan faktörlerin çeşitli olması da daha önce belirttiğimiz gibi ekip çalışmasını gerekli kılmaktadır. Shu'da bu ekibin bir parçası olarak bu tedavide yer almaktadır.

Buraya kadar shu'nın ailedeki krize nasıl müdahale edeceği konusunda genel bazı bilgiler ve yaklaşım modelleri verilmeye çalışılmıştır .Ancak tedavide bazı ayırıcı noktalara da özen göstermek gereklidir. Bunlar;

- Krizin nedeni/nedenleri
- Başvuru yapılan ya da getirilen kurumun özelliği
- Ailenin özellikleri
- Shu'nun kurum içindeki rolü kriz tedavilerinde, etkili unsurlar olabilir.

Genel olarak neler yapılması gerektiği konusunda bilgi verdikten sonra ailede krize yol açan olayların sınıflaması ve sosyal hizmet müdahale düzeyleri baz alınarak (Bkz. Çizelge.1 ve2.) shu'nun işlevlerine ilişkin bazı noktalara değinilecektir.

Krize neden olan etkenler	Amaçlar
Aileye yeni bir üyenin katılması (doğum, evlat edinme, yeniden evlenme, göç, çalışma vb.)	Bu durumda amaç aileye yeni üyenin katılımının uyumlu biçimde gerçekleşmesini sağlamaktır. Bunun için ailedeki alt sistemleri incelemek, iletişim ağını gözlemleyerek, ailede rollerin yeniden düzenlenmesi ve bu yeni katılan üyeye uygun rollerin verilmesi gerekir. Bu durumda aile yapısı ve iletişim kalıplarında yeniden düzenlemeler yapılır .Bu hem aileye yeni katılan üye, hem de diğer aile üyeleri açısından ele alınır.

- Shu bu durumda kurumda ilk görüşmeyi yapar. Neden shu'ya gelmiştir, o an içinde bulunduğu durumu nasıl tanımlamaktadır. Bunları ve bireyin ailenin duygularını anlatmasına kendini ifade etmesine olanak tanır. Krizle ilgili aksayan işlevleri belirlemeye ve gözlemlemeye çalışır. Ayrıca destek alabileceği kişiler var mı, daha önce problem çözme konusundaki becerileri neler olduğunu belirlemeye çalışır.
- Krizle ilgili ilk bilgileri topladıktan sonra eğer kuruluşunda varsa diğer meslek elemanlarına bilgi verir, onların görüşlerini alır.
- Kriz durumuna ilişkin sorun kurum olanakları içinde çözümlenemeyecekse, aileyi başka ilgili kurumlar ve hizmetler konusunda bilgilendirir. Gerekirse bu kuruluşlarla bağlantı kurar. Kuruluşların yanı sıra ilgili meslek elemanlarına yönlendirir. Örn; psikosomatik semptomlar gözlemlemişse psikiyatriste yönlendirebilir ya da havale eder. Ekonomik sorunlar yoğunlukta ise yardım kuruluşlarına yönlendirir. Böylece danışmanlık ve eğitici işlevlerini kullanmış olur.
- Aileye teknik konularda danışmanlık yapar, bilgi verir ya da bilgi verebilecek kişilere yönlendirir. Örn, evlat edinme sürecinde hukuksal bazı düzenlemeler için avukata yönlendirebilir. Eğitici işlevi içinde öğretici rolünü gerçekleştirir.
- Aileye, karşı karşıya buldukları sorunu tanımlamak, nedenlerini muhtemel sonuçlarını açıklamak, duygu aktarımı yoluyla rahatlatarak tedaviye katılmaları yönünde teşvik etmek (Turan 1990:15).
- Aile ziyaretleri, ayrıca gerekirse iş, okul ziyaretleri de yapılabilir.
- Bireyle çalışma ya da grup çalışmaları yapar.
- Sosyal destek sistemlerini belirleme ve kullanma konusunda aileye yardımcı olur. Böylece kaynak sağlama işlevini gerçekleştirir.
- Ailenin tedaviye katılımını sağlar (sorumluluk, ödev verme teknikleri kullanarak)
- Aileye güçlü yanlarını göstererek ve bu yaklaşımdaki teknikler aracılığı ile yeni rollerine uyumlarını kolaylaştırır (Cankurtaran-Öntaş 2001:103-108).
- Vaka yönetimi yapar. Burada kaynak yönetimi işlevi çerçevesinde harekete geçiren bir rol üstlenir.
- Aileyi sorun çözme sürecinde inceler ve izler. Aldığı sonuçları değerlendirir. Gerekirse yeni düzenlemeler yapar. Burada kolaylaştırıcı ve planlayıcı roller shu'ya yardımcı olur.
- Aileyle birlikte tedavi sürecini gözden geçirir, geleceğe dönük planlar yapmaları için yardımcı olur. Shu'nun danışmanlık işlevi çerçevesinde planlayıcı rolü bu süreçte kullanılabilir.
- Yaptığı çalışmalarını raporlaştırır.

Kriz'e neden olan etkenler	Amaçlar
Ailede bir üyenin yitirilmesi (ölüm, göç, çalışma, deprem, savaş vb.)	Bu durumda da daha önce belirtildiği gibi aile yapısında ve rol dağılımında farklılaşma olabilir. Yeni bir düzenlemeye gereksinim duyulur. Yitirilen kişinin aile içindeki yeri ile de yakından ilişkilidir. Yapısal ve sistem yaklaşımlarına ilişkin bilgiler aracılığıyla aile içindeki durum tanımlanır ve çözüm arayışlarına gidilir. Ayrıca aile içindeki iletişimi güçlendirerek, yeni duruma uyum sağlanması için yardım edilir.

- İlk sınıflamada yapılması gerekenlere ek olarak yitirilen kişinin aile içindeki yerini saptamaya çalışır. Aile üyelerinin yitirilen kişi ile ilgili duygularını ifade etmelerine aracılık eder. Sistem odaklı kriz tedavisi aracılığıyla ailedeki alt sistemlere ve ailenin içinde

olduğu dış sistemleri belirler. Ayrıca kişinin üstlendiği rolün süreç içinde aile üyelerince paylaşılması söz konusu olabilir. Güçlendirme yaklaşımı ile şu'nun danışmanlık işlevi, ailedeki üyelerin yeni rol tanımları yapmalarında yardımcı ve destek olur.

Kriz'e neden olan etkenler	Amaçlar
Demoralizasyon (uyuşturucu kullanımı, aközizm, fahişelik, vb.)	Bu durumda aile bireylerinden birinin toplum normlarına uygun olmayan ters düşen davranışlar içinde olmasıyla ilgilidir. Amaç ailede moral çöküntüye yol açan olayın ifade edilmesine yardımcı olmak, sorunun çözülebilmesi için aileye destek olmak ve güçlendirmektir.

- Daha önce tanımlanan rol ve işlevlerine ek olarak, aile dışındaki sistemlerin de desteğinin sağlanması için toplumu bilgilendirme ve koruyucu hizmetlere gerek duyulur.
- Eğer uyuşturucu/alkol vb. kullanımı varsa tedavisi için psikiyatriste havale eder. Eş zamanlı ailenin diğer üyeleri ile ça-

alışır. Onların bu tedavi sürecinde bireye destek olmaları için farkındalık sağlar.

- Bu durumdaki üyelerin koşulları uygun ise grup çalışmaları yapar.
- Bu tür durumlarda ailenin ekonomik ve sosyal anlamda yardımı gereksinimi olur. Aileye destek sistemleri konusunda danış-

- manlık yapar, kaynaklara ulaşmaları için arabuluculuk rollerini üstlenir.
- Kriz durumuna ilişkin sorun kurum olanakları içinde çözümlenmeyecekse, aileyi başka ilgili hizmetler konusunda bilgilendirir. Gerekirse bu kuruluşlarla bağlantı kurar. Kuruluşların yanı sıra ilgili meslek elemanlarına yönlendirir
- Ailenin tedaviye katılımını sağlar (sorumluluk, ödev verme teknikleri kullanarak)
- Ailenin toplum içinde korunması ve güçlendirilmesi gerekir. Makro düzeyde toplumu bilgilendirme ve durumla ilgili farkındalık yaratmak için eğitim ve danışmanlık işlevinden yararlanılabilir.

Krize neden olan etkenler	Amaçlar
Demoralizasyon+kayıpkazanç (hapse girme, intihar, gayrimeşru çocuk sahibi olma, vb.)	Bu durumda ailenin hem moral açıdan hem de aileye yeni bir üyenin katılımı açısından desteklemek gerekir. Her iki durumda da rollerin yeniden tanımlanması, aile yapısının güçlendirilmesi gerekir.

- Yine ilk görüşmeyi shu yapmalı ve diğer ekip elemanlarına bilgi vermelidir.
- Burada başka kurumlarla işbirliği içinde çalışılabilir. Örn; Gayri meşru çocuk sahibi olma söz konusu ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na başvuru yapılabilir. Shu bu çalışmaları organize eder. Hapse girme durumunda geride kalanlar için ekonomik destek sağlamak için Sosyal Yardımlaşma ve
- Dayanışma Vakıfları ile bağlantılar kurabilir.
- Ailenin moral desteğe de gereksinimi olacaktır. Bu durumda komşu, akraba gibi yakınlarının yardımları da önem taşır. Bu desteklerin belirlenmesinde yardımcı olur.
- Yine toplumu bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

Krize neden olan etkenler	Amaçlar
Statünün değişmesi (iflas, işsiz kalma, yoksulluk, deprem sel vb.doğal afetlerde kayıplar)	Bu.Ailenin çok yönlü bir yardıma gereksinimi vardır. O güne kadar içinde buldukları durumdan çok farklı bir konuma gelmişlerdir. Ailenin yeni durumlarını gözden geçirmesi, neler yapabileceğini, kapasitesinin sınırlarını bilmesi gerekir. Aile için koruyucu ve geliştirici önlemlerin alınması gerekir.

- Diğer alanlarda da yaptıklarının yanı sıra kurumlarla ilişkiye geçerek ailenin yararlanabileceği bir hizmet ağı oluşturur. Bu kuruluşların olanaklarından yararlanabilmesi için aracılık eder.
- Ailenin kendini daha iyi tanımasına, güçlü yanlarını yeniden gözden geçirerek harekete geçirmesinde yardımcı olabilir.
- Aileye duygusal ve ekonomik destek verebilecek akrabalar, yakınlar ve komşuların harekete geçirilmesi için aracılık eder.
- Toplumun bütününe içine alacak çalışmalar önem taşır. Makro düzeyde planlamalar ve toplumu bilgilendiren çalışmalarla toplum desteği sağlanabilir.

Görüldüğü gibi sosyal hizmet müdahalesi çerçevesinde ailedeki krizlere dönük çalışmalar, ailenin kısa sürede eski yaşamına dönebilmesi ve topluma işlevsel olarak katılabilmesi için yardımcı olur.

Krizin başa çıkma mekanizmalarını güçlendirme, yeni problem çözme becerileri kazandırma gibi olumlu özellikleri de bulunmaktadır. "Aile ve diğer sosyal destek sistemlerini, krizin çözümünde bir bütün olarak ele alış, sosyal hizmet meslek elemanlarının uygulamalarına yön veren temel belirleyiciler olmuştur" (Buz 2001:45). Özellikle son yıllarda ailenin korunması ve güçlendirilmesine yardımcı olmak üzere açılan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Aile Danışma Merkezleri, Üniversite bünyelerinde açılan Aile Hizmetleri, Ruh Sağlığı ve Kriz Merkezleri, Belediyelere bağlı olarak yürütülen Aile Hizmetleri ve Sivil Toplum Kuruluşları aracılığıyla yeni hizmetler sunma-

ya çalışmaktadırlar .Bu hizmet alanlarında çalışan şu'lar, diğer meslek elemanlarıyla birlikte ekip anlayışı çerçevesinde ailedeki krizlerin tanımlanması ve tedavisinde, koruyucu önleyici çalışmalarda burada söz edilen rolleri üstlenebilir ve ailenin krizi atlmasına yardımcı olabilirler. Sosyal hizmet eğitimi içinde öğrenciler ailedeki krizler konusunda teorik eğitimin yanı sıra uygulama çalışmalarında da eğitsel yöneticileri aracılığı ile pratik bilgiler edinmektedirler. Mezun olduktan sonra da çalıştıkları kurumlara gelen ailelerin çoğunda kriz durumlarıyla karşılaşmaktadırlar.Ülkemizin hem doğal, hem de sosyo-ekonomik özellikleri göz önüne alındığında krize müdahalenin önemi daha da belirginleşmektedir. Bu çerçevede şu'ları özellikle ailedeki kriz durumlarına müdahale konusunda kendi mesleki bilgi ve rollerini geliştirebilirler. Ayrıca diğer meslek elemanları ile birlikte ailenin yeniden sosyal işlevselliğini kazanmasında kurban rolünden çıkarak topluma katılmasında önemli roller alabilir ve bu sürece katkı verebilirler.

KAYNAKÇA

- Aktaş, A. (2002) "Kriz Durumlarında Sosyal Hizmet Müdahaleleri" Erkan,G.,Demiröz,F.ve Çetin, S. (ed), *Deprem ve Sosyal Hizmetler*, Ankara.
- Arıkan,Ç. (1990) *Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*, Ankara.
- Bulut, I. (1993) *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara.
- Buz, S. (2001) "Kriz Müdahale Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet", Karataş, K. ve Arıkan, Ç.(ed) *İnsani Gelişme ve Sosyal Hizmet. Prof. Dr. Nesrin Koşar'a Armağan*, Ankara.

- Cankurtaran-Öntaş, Ö. (2001). "Güçlendirme Yaklaşımı", Duyan, V. ve Aktaş, A. (ed), *Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan: Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar*, H.Ü. Yayını, Ankara.
- Güran-Koşar, N. (1989) *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı*, Ankara
- Janzen, C. ve O. Harris. (1986) *Family Treatment in Social Work Practice*, Illinois.
- Kirst - Ashman, K. ve H.G., Grafton. (1999), *Understanding Generalist Practice*, Chicago.
- Kut, S. (1988) *Sosyal Hizmet Mesleği: Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara.
- Turan, N. (1990), "Psikiyatride Krize Müdahale ve Sosyal Hizmet", *H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8: 1-3, Ankara.
- Turan, N. (1999), *Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aileler İçin Sosyal Hizmet*, Ankara.
- Ünalın, T. (1988) "Türkiye'de Çekirdek Aileler" *Nüfusbilim Dergisi*, 10:51.